

12. Ali H., Naseer S. N. Household Characteristics and Higher Education Role in Creating Sustainable Development, In the Future. Review of Applied Management and Social Sciences. 2022. Vol. 5, no. 4. P. 619–629. URL: <https://doi.org/10.47067/ramss.v5i4.273> (date of access: 08.04.2024).

13. Sterling S., Orr D. Sustainable Education: Re-Visioning Learning and Change. UIT Cambridge, 2015., Fadeeva Z., Mochizuki Y. Higher education for today and tomorrow: university appraisal for diversity, innovation and change towards sustainable development. Sustainability Science. 2010. Vol. 5, no. 2. P. 249–256. URL: <https://doi.org/10.1007/s11625-010-0106-0> (date of access: 08.04.2024).

14. Fadeeva Z., Mochizuki Y. Higher education for today and tomorrow: university appraisal for diversity, innovation and change towards sustainable development. Sustainability Science. 2010. Vol. 5, no. 2. P. 249–256. URL: <https://doi.org/10.1007/s11625-010-0106-0> (date of access: 08.04.2024).

Ганна Котіна, к.е.н., доц.

Марина Степура, к.е.н., доц.

кафедра фінансів імені Віктора Федосова

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ АДАПТАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ВИМОГ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ

«Є два ключових питання, які ми завжди повинні ставити щодо нашої академічної роботи: 1) що ми вміємо робити? 2) для чого ми корисні? Перше питання стосується досконалості: хто в чому експерт? Друге питання стосується мети: як ми реагуємо на потреби та запити суспільства? Обидва питання є важливими та правомірними» [1]

Кріс Брінк, колишній проректор Університету Ньюкасла

«За останнє десятиліття вища освіта продемонструвала безпрецедентне зростання, але є значна частка випускників, які намагаються знайти хорошу роботу, тоді як роботодавці кажуть, що не можуть знайти людей із необхідними навичками. Сектор вищої освіти повинен переосмислити себе, щоб дати людям більшу відповідальність за те, що вони вивчають, як вони навчаються, коли вони навчаються і де вони навчаються, щоб задовольнити завтрашній попит на знання та навички» [6]

Андреас Шляйхер, директор Директорату ОЕСР з питань освіти та навичок

«Дуальна освіта є однією з прогресивних форм навчання, професійного розвитку студентів, а відповідно й формування конкурентоспроможних спеціалістів ринку праці» [8]

Сергій Шкарлет, Екс-Міністр освіти і науки України

У Європі та в усьому світі зростає усвідомлення того, що відмінна освіта та навчання на робочому місці є життєво важливими для конкурентоспроможності та соціальної участі. До того ж останніми роками з'явилася література [5] про те, чи добре працівники підходять для своєї роботи, в основному призначена для вирішення питання, чи достатньо використовуються навички випускників університетів їхніми роботодавцями. Література пронизана такими термінами, як «надмірно кваліфікований» та «надмірно освічений», які не дозволяють людині знайти роботу за фахом. Наріжне питання: чи потрібна людині така «найвища кваліфікація», щоб отримати роботу, і чи потрібні їй здібності та навички, пов'язані з володінням цією кваліфікацією, щоб фактично виконувати роботу. Ми спостерігаємо певну форму кваліфікаційної інфляції та традиційну подвійну систему, яка послаблюється самою експансією вищої освіти, відірваної від потреб ринку праці.

За останні два десятиліття кількість студентів у вищій школі значно зросла. Серед роботодавців зростає занепокоєння з приводу потенційної нестачі висококваліфікованої робочої сили через скорочення когорти молоді та все більшу перевагу молодих людей продовжувати навчання після середньої школи у вищій школі, а не в секторі початкової професійної освіти та навчання. Так, наприклад, рівень участі у вищій освіті в Німеччині зріс з 30,2% у 2000 році до 53,9% у 2017 році [7]. Занепокоєння з приводу нестачі кваліфікованої робочої сили, особливо на середньому технічному рівні, підживлюється різким зростанням сектора вищої освіти. Без сумніву, також наслідки пандемії та війна суттєво впливає на світовий та вітчизняний ринок праці: його структурні та якісні зміни, масштабні потоки вимушених переселенців і мобілізація поглиблюють також проблеми у сфері зайнятості. Попри поступову адаптацію економіки до нових умов функціонування, в Україні зберігається високий рівень безробіття та загострення дисбалансів та невідповідності на ринку праці [12].

Країни, де існують надійні альтернативні шляхи виходу студентів на ринок праці, можуть уникнути найгірших проблем невідповідності. Однак навіть у таких країнах розширення лише університетської освіти може загрожувати самій життєздатності цих альтернатив. У Німеччині більша частка випускників шкіл вступає до вищих навчальних закладів, а не обирає початковий шлях системи професійно-технічної освіти та навчання [3]. Це призвело до того, що дехто поставив під сумнів майбутню роль останньої. Німеччина відреагувала на такий розвиток подій двома способами. Перший полягав у тому, щоб побудувати шлях до вищої освіти лише для відмінників. Для решти після закінчення програми ПТО та роботи за відповідною професією протягом трьох років можна перейти до вищої освіти. Другим і більш радикальним явищем є поява дуальних програм навчання - це програми, «в яких вищі навчальні заклади співпрацюють з компаніями, пропонуючи курси, які поєднують теоретичне, академічне навчання та практичне, професійне навчання, що призводить до компетенцій, безпосередньо пов'язаних зі світом праці» [3]. Більшість цих програм надаються Університетами прикладних наук, а також традиційними університетами.

Сусідній до німецького голландський досвід дещо відрізняється [5]. Нідерланди є однією з тих країн, де вже давно встановлені надійні альтернативні шляхи від обов'язкової освіти до ринку праці. Одним з аспектів цього є так звана «бінарна система вищої освіти», що включає «13 академічно орієнтованих університетів і 41 професійно-орієнтований університет прикладних наук». Цілком імовірно, що саме різноманіття системи дозволяє краще відповідати ринку праці. Тим не менш, навіть у Нідерландах заробіток випускників академічних університетів впав порівняно з випускниками вищих професійних навчальних закладів, що свідчить про те, що навіть там попит на випускників зростає не так швидко, як їхня пропозиція. Що ще більше підкреслює важливість дуальної освіти.

Саме завдяки дуальній системі в Німеччині низький рівень безробіття серед молоді та високий рівень кваліфікації. Німецька дуальна система

пропонує чудовий підхід до розвитку навичок, охоплюючи освіту та професійне навчання, кар'єру, можливість працевлаштування, професійну компетентність та ідентичність. Дуальна освіта поєднує академічне навчання з досвідом роботи в компанії та професійним навчанням. Дуальні освітні програми дуже популярні в Німеччині завдяки своїй практичній спрямованості. Крім традиційних освітніх програм бакалаврату¹, магістратури² і державного іспиту³, також можна поєднувати вищу освіту в Німеччині з професійним навчанням. На дуальній освіті практичний досвід є складовою програми навчання. Навчання зазвичай відбувається на двох окремих локаціях: на території компанії та у вищому навчальному закладі. Досвід поза домом, нова мова та різні нові практичні привілеї можуть допомогти розвинути кар'єру, без сумніву. Подібно до того, як практичний досвід вважається обов'язковим елементом під час навчання, незалежно від національності, кожен іноземний студент має право отримати дуальне навчання у Німеччині. Однак курси навчання, які поєднують академічне та корпоративне навчання, суттєво відрізняються один від одного залежно від їх дизайну (табл.1).

Таблиця 1 — Типи програм навчання за дуальною формою в Німеччині*

Тип поєднання освіти та професійного навчання	Особливості
<i>Інтегровані в навчання</i>	Програма отримання ступеня поєднується з навчанням за визнаною професією, що вимагає формальної підготовки. Етапи навчання та професійне навчання пов'язані між собою за часом та змістом.
<i>Практико-інтегровані</i>	Етапи навчання чергуються з практичними етапами в компанії. Зміст курсів у вищому навчальному закладі та зміст практичної підготовки пов'язані між собою. Студенти отримують перший ступінь, який дає їм право практикувати професію, але не кваліфікацію за визнаною професією, що вимагає професійної підготовки.
<i>Кар'єра інтегрована</i>	Тут академічне навчання поєднується з професійним підвищенням кваліфікації. Зміст навчання двох форм навчання також пов'язаний в цій моделі. Поряд з повною зайнятістю, студенти навчаються в основному через самостійне навчання подібно до дистанційного курсу.

* Розроблено авторами за даними [11, 9]

¹ Ступінь бакалавра – це міжнародно визнаний академічний ступінь. Як правило, вона присуджується після шести-восьми семестрів навчання у вищому навчальному закладі. Ступінь бакалавра, як правило, є першим академічним ступенем.

² Магістр – це міжнародно визнаний академічний ступінь, який присуджується за програмою, яка часто ґрунтується на ступені бакалавра. Магістерські програми тривають від двох до чотирьох семестрів.

³ Державний іспит – це німецький диплом, який присуджується за навчання, що веде до отримання академічної кваліфікації в професіях, що контролюються державою, таких як право, медицина або викладання. Після першого державного іспиту вчителі та юристи, як правило, проходять період практичної підготовки (наприклад, у школі чи суді), який називається «Референдаріатом». Потім вони повинні скласти другий державний іспит, якщо бажають працювати на державній службі.

У Німеччині близько 50 відсотків усіх випускників шкіл навчаються за дуальною системою, що надається компаніями, які вважають її найкращим способом залучення кваліфікованих кадрів. Попит з боку інших країн на співпрацю з Німеччиною у цій сфері залишається високим. І це не випадково, бо саме Німеччина є флагманом дуальної освіти.

Переважає більшість студентів дуальної форми навчання здобувають ступінь бакалавра в університеті прикладних наук або кооперативному державному університеті. Дві третини навчаються в державному університеті. Майже 75 відсотків студентів-першокурсників у Німеччині обирають інтегрований у практику варіант навчання, при якому навчання в університеті поєднується з більш тривалими практичними етапами в компанії. Більше третини всіх студентів дуальної форми навчання (37,2%) навчаються за спеціальностями «Економіка та право». Також існує високий попит на дуальні курси в галузях інженерії (23,1%) та наук про здоров'я (6,9%) (рис.1).

Рисунок 1 — Розподіл програм дуального навчання в Німеччині за предметними групами у 2022 році (у %)*

*Розроблено авторами за даними [4]

Наразі дуальна освіта в Німеччині переживає бум. У період з 2004 по 2019 рік кількість студентів, які поєднують вищу освіту з професійним навчанням або більш тривалими практичними етапами в компанії, зросла в

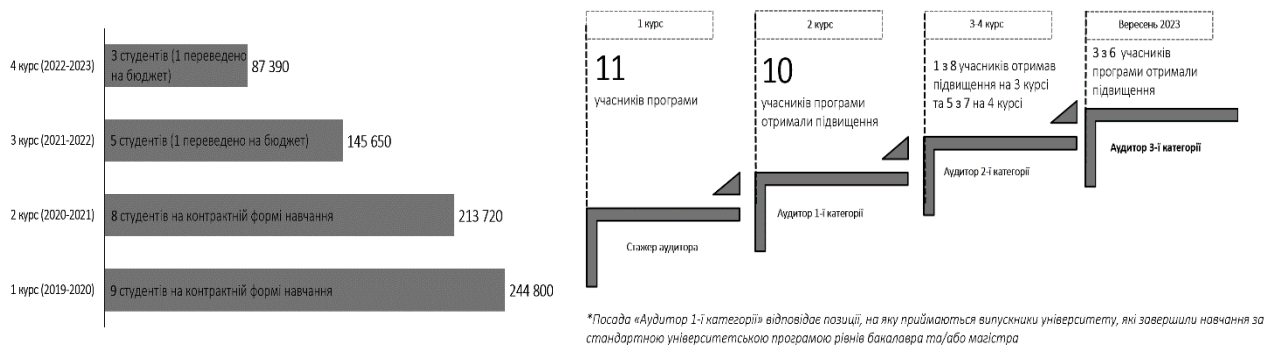
чотири рази [2]. В даний час близько 122 000 осіб навчаються на одній з приблизно 2 000 програм дуальної освіти в німецьких університетах. Однак, із середньою часткою студентів 4,2 відсотка по всій країні та часткою студентів у семестрі 4,6 відсотка, дуальна програма навчання в Німеччині продовжує вести досить маргінальне існування.

При оцінці закладів, які пропонують програми дуальної освіти, розрізняють університети прикладних наук, кооперативні навчальні заклади, професійні академії, університети та інші вищі навчальні заклади, кожен з яких може фінансуватися державою або приватним сектором. Університети прикладних наук залишаються найбільшим постачальником програм дуального навчання в Німеччині [4]. На 1218 пропозицій припадає майже 70 відсотків від загальної кількості пропозицій. Далі йдуть дуальні університети з 272 програмами дуального навчання, на які припадає близько 16 відсотків від загальної пропозиції. Професійні академії пропонують 152 дуальні курси навчання, що відповідає майже дев'яти відсоткам. Маючи 59 та 48 пропозицій відповідно, університети та інші вищі навчальні заклади все ще мають низьку кількість пропозицій у цьому форматі – 3,4 та 2,7 відсотка відповідно.

Загалом, університети, студенти та компанії в Німеччині дуже задоволені цією формою навчання, навіть незважаючи на те, що тісна співпраця між навчальними закладами висуває високі вимоги до всіх учасників, вона дає найбільше можливостей для вдосконалення вищих закладів освіти. Три чверті студентів називають хороші кар'єрні перспективи дуже важливою причиною вибору дуальної освіти [2].

Останні десять років в Україні, яка адаптує німецький досвід дуальної освіти, відбулися декілька експериментів щодо впровадження дуальної освіти у заклади вищої освіти: за першої хвилі у 2014 році вдалося організувати 12 пілотних проєктів з інтеграції елементів дуальної освіти у закладах вищої освіти та розробити Дорожню карту з впровадження дуальної освіти в Україні та за другої хвилі запровадження дуальної форми освіти у вищу школу відбулося в 2019 році відповідно до наказу Міністерства освіти і науки

України від 15.10.2019 №1296 «Щодо запровадження пілотного проєкту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти», в якій прийняло участь більше 150 роботодавців та 49 вищих навчальних закладів [10]. Як відмічають вітчизняні експерти, у виграші залишилися всі сторони: випускники програм дуальної освіти стали більш конкурентоспроможні на ринку праці, а роботодавці отримали більш підготовленого фахівця, інтегрованого в трудовий колектив, університети поліпшили якість освіти, відповіли на запити роботодавців, підвищили свою конкурентоспроможність, запровадили освітні інновації. Як

показав досвід дуального проєкту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана на тлі скорочення інвестиційних витрат з боку роботодавця, відбувається свідомо побудова професійного зростання та траєкторії кар'єрного росту здобувача освіти (рис.2).

Рисунок 2 — Економія витрат компанії з часом та кар'єрне зростання здобувачів дуальної освіти*

*Розроблено авторами за даними Презентації результатів проєкту «Work & Study: популярний тренд чи реальне рішення для розвитку талантів?» (2024) ТОВ «Делойт і Туш»

Крім того, зважаючи на наслідки війни, пілотний проєкт дозволяє долати диспропорції на ринку праці, знаходити компаніям кваліфікованих робітників, а здобувачам – отримати навички й доступ до гідних робочих місць.

Список використаних джерел

1. Brink, C. (2018). The Soul of a University. Bristol: Bristol University Press.
2. Duales Studium in Deutschland - Zahlen, Daten, Fakten. Pressemitteilung des CEH vom 20.04.2022. Назва з екрану: URL:

<https://www.aubi-plus.de/blog/duales-studium-in-deutschland-zahlen-daten-fakten-5493/>

3. Ertl, H. (2020) Dual study programmes in Germany: blurring the boundaries between higher education and vocational training?, Oxford Review of Education, 46:1, 79-95, DOI: 10.1080/03054985.2019.1687438
4. Hofmann, S., König, M. & Brenke, P. (2023). AusbildungPlus – Duales Studium in Zahlen 2022: Trends und Analysen. Bonn: BIBB - Direktvertrieb
5. Lauder, H., Mayhew, K. (2020) Higher education and the labour market: an introduction, Oxford Review of Education, 46:1, 1-9, DOI: 10.1080/03054985.2019.1699714
6. Speech at launch of OECD's. Education at a Glance 2019: OECD Indicators, 10 September 2019.
7. Statistisches Bundesamt. Gesamtkatalog 2023 - Stand: Dezember 2023 (Letzte Ausgabe). URL: <https://www.destatis.de/DE/Service/Bibliothek/gesamtkatalog.html>
8. Бучинська, О., Давліканова, О., та ін. (2022). Аналітичний звіт за результатами третього року пілотного проєкту, що реалізується відповідно до Наказу МОНУ від 15.10.2019 № 1296 «Щодо запровадження пілотного проєкту в закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти». Київ: ТОВ «Вістка»: 100 с.
9. Бугайчук, В., Давліканова, О., Лирик, І., та інші. (2022). Онтологія дуальної освіти: досвід Німеччини та України. Практичний посібник. Київ: ТОВ «Вістка»: 240 с.
10. Бучинська, О., Давліканова, О., та ін. (2023). Аналітичний звіт 2022/2023 н.р. за результатами четвертого року пілотного проєкту в закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Київ: ТОВ «Вістка»: 190 с.
11. Програми дуального навчання. DAAD. Назва з екрану: URL: <https://www.daad.de/en/studying-in-germany/universities/dual-studies/>
12. Яценко, Л. (2024). Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти. Центр економічних і соціальних досліджень НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennya-rynku-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viyny-rehionalni>

Анна Майстер, к.е.н., доц.
кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ЦИФРОВІ ЕКОСИСТЕМИ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Цифрова екосистема сучасного педагога є засобом, який сприяє розвитку професіоналізму. Метою створення цифрових екосистем є оптимізація процесів освітньої діяльності.